

Posudek na disertační práci Josefa Kadeřábka Nerovný boj o víru? Město Slaný a Martinicové v letech 1602-1665.

Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity 2013.

Ve své disertační práci se autor pokusil vysledovat proměnu kolektivní identity a především konfesijní identifikace měšťanů středočeského královského města Slaný v letech 1602-1665, tedy v období, v němž se v Čechách prosadila a byla v podstatě završena pobělohorská rekatolizace. Šlo o město před Bílou horou téměř beze zbytku nekatolické, se starou husitskou tradicí, zároveň však se vyznačující zvláštností, že to bylo o královské město zastavené a posléze dědičně prodané radikálně katolické vrchnosti. To dávalo interakci mezi vrchností a měšťany velmi zajímavou a v Čechách ne zcela obvyklou podobu a slánské rekatolizaci charakter vysloveně vrchnostenské konfesionalizace

Kadeřábekova práce má podobu mikroanalytické studie, vycházející z postupů historické antropologie a sociologie, resp. nových sociálních dějin. Využívá velmi rozsáhlé a vnitřně rozmanité pramenné základny: pramenů městské provenience (úřední i soukromé povahy), církevních matrik (tento pramen byl až dosud ve vztahu ke studiu rekatolizace přehlížen), písemností velkostatku a šlechtické korespondence. Autor na jedné straně sleduje postupy, jež Martinicové volili k tomu, aby přiměli slánské měšťany přijmout „pravou víru“, zejména jejich zaměření na městské elity, dále se soustřeďuje na proměnu slánské kolektivní paměti, na komunikační techniky uvnitř městské obce, na základní skladebné prvky konfesijní identifikace pánů z Martinic i členů slánské městské obce, na způsob, jak se pokoušeli měšťané vzdorovat rekatolizačnímu tlaku, a na to, jak se postupně měnila jejich konfesijní identifikace.

V první a druhé kapitole své práce se autor pokouší - a řekněme hned, že úspěšně - vyrovnat s dosavadní literaturou včetně problematiky terminologické. Pokud jde o starší českou literaturu, lze s jeho hodnocením v zásadě souhlasit, jen bych se pozastavil nad tvrzením, že opomíjeným prostředím se v literatuře věnované rekatolizaci stala pobělohorská města. Je pravda, že samostatných studií nebo dokonce monografií o pobělohorské rekatolizaci ve městech mnoho není, autor však pomíjí fakt, že této otázce se řada autorů jak ve starší době (např. J. Vančura: Klatovy), tak i dnes obsáhle věnovala v monografických zpracováních dějin jednotlivých měst. Má ovšem pravdu v tom, že jeho předchůdci volili jednodušší přístupy a často problém výrazně zužovali, přece jen ale toho vzniklo více, než by nezavěšený čtenář na základě Kadeřábekova vyjádření mohl soudit. Ze speciální literatury by si po mém soudu zasloužily připomenout např. studie J. Hanzala, ne proto, že by byly pozoruhodné teoretickou hloubkou, ale proto, že se v nich autor pokusil v rámci možností vymanit sledované téma z dobových ideologických vazeb. Za zdařilý považuji autorův přehled (především zahraniční) literatury k značně libovolně používaným pojmům rekatolizace, protireformace, katolická reformace a katolická reforma a zejména pak k pojmu konfesionalizace a k jeho kritice, k níž dokáže zaujmout vlastní kvalifikované stanovisko. Literatury k tomuto problému je ovšem mnohem více, avšak vzhledem k tomu, že u nás již bylo publikováno několik přehledů, považuji za rozumné, že se autor soustředil jen na to nejpodstatnější. Za příliš stručnou a zjednodušující ovšem považuji charakteristiku francouzské literatury, která se rozhodně neomezuje v koncepci jen na „pozdní christianizaci“ v pojetí J. Delumeaua, jak tvrdí autor, ale rovněž běžně mluví o „la réforme catholique“, případně pro střední Evropu o „la reconquête catholique“ (Ducreux, Chaline).

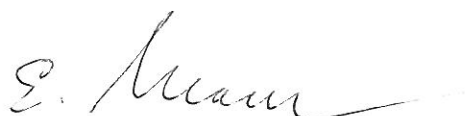
Při studiu problematiky rekatolizace Slaného autor důsledně vychází z přístupů dnešní kulturní, resp. sociální antropologie a sociologie, jejichž diskurs si dobře osvojil. Soustřeďuje se zejména na existenci sociálních sítí a jejich proměny po bělohorském převratu, na kolektiv-

ní paměť, na proměny hodnotového systému. Zdařile přitom kombinuje teoretický výklad s nutnou faktografií, jen občas po mém soudu projevuje až přehnanou snahu podávat silně teoretizující výklad některých jevů, které připouštějí i výklad mnohem jednodušší. Jako příklad bych uvedl text na str. 160-161: Při žádosti o proplacení dluhu po emigrantech ve 40. letech městská rada ve Slaném odpověděla žadateli, že zmiňovaní dlužníci ve městě nikdy nebydleli, nebo (v jednom případě) že dlužník žije v kacířské cizině. Autor odpověď interpretuje tak, že ve 40. letech pod vnějším tlakem i v souvislosti s přerušением kontaktu s emigranty se mezi měšťany prosazovala „snaha o jejich úplné zapomenutí“. Lze se ovšem ptát, zda reakce rady opravdu byla důsledkem skutečnosti, že „vazby vytvořené s exulanty přestaly být pro novou katolickou komunitu aktuální, společensky žádoucí a potřebné, a proto byly vymazány z její kolektivní paměti“, a že to ukazovalo na „proměnu slánské kolektivní identity, která byla svou podstatnou částí ukotvena ve formálních a neformálních vztazích, které mezi sebou měšťané navazovali“. Je možná i jednodušší a po mém soudu i pravděpodobnější vysvětlení reakce slánských konšelů jako pouhého pragmatického pokusu zbavit se vychytrale povinnosti splácet dluhy, pokusu, který o kolektivní paměti nevypovídá vůbec nic, tím spíše, že jiné případy podobného typu, které by potvrdily jeho stanovisko, již autor neuvádí.

Radu důležitých otázek, jež zde autor podrobně řeší, si starší literatura vůbec nekladla. Jako příklad bych uvedl nesmírně zajímavé líčení politiky martinické vrchnosti vůči starým elitám, strategie starých a nových elit při vytváření sociálních sítí ve městě a proměny těchto strategií, budování nové historické paměti aj. To je na práci mimořádně přínosné, na druhé straně to však ztěžuje potřebnou komparaci s jinými městskými komunitami, jež by vzhledem k mikrohistorickému charakteru práce byla velmi žádoucí. V některých případech by komparaci, resp. kontextualizaci, při mikrohistorickém přístupu nezbytnou, přece jen bylo možno provést ve větší míře, než tomu v práci je, např. by bylo cenné zařazení konfesionalizační strategie Martiniců do celkového vnitřně značně složitého komplexu rekatolizační politiky v Čechách po r. 1620, známého např. z monografie A. Catalana, ale také např. z prací S. Sousedíka, jež v přehledu literatury postrádám. Vedle novátorských přístupů lze na Kadeřábkově disertaci ocenit i péči věnovanou jazykové podobě práce. Dnes už zdaleka není samozřejmostí, že disertace je předkládána bez gramatických chyb a překlepů, jako je tomu zde. Jen výjimečně se i u Kadeřábka setkáme s nedostatky interpunkčními (vložené věty jsou místy oddělovány jen na počátku, ale ne na konci) nebo s tím, že tam, kde je ve větě podmět vyjádřen zájmenem ukazovacím, není zcela jasné, k jakému členu předchozí věty se toto zájmeno vztahuje. To vše jsou ovšem jenom zanedbatelné drobnosti.

Celkově je možno hodnotit Kadeřábkovu disertaci jednoznačně kladně. Autor prokazuje dobrou orientaci v odborné literatuře svého předmětu, dokáže její výsledky vhodně aplikovat na konkrétní výzkum, rozšiřuje pohled na rekatolizaci ve městech o nové, dosud nezkoumané aspekty. Jeho vklad je logický, dobře strukturovaný, jasný. Výše uvedené připomínky nejsou míněny jako zásadní kritika, ale spíše jako podnět k zamyšlení a diskusi. Práce po mém soudu plně vyhovuje nárokům na disertační práci a jednoznačně ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 25. 3. 2013.

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.